

LIETUVA PO SEIMO RINKIMŲ – SVARSTYMAI PRIEŠ METUS IR PO METŲ: APIE KĄ KALBAME IR KO SIEKIAME?

Straipsnių rinkinys „Lietuva po Seimo rinkimų 2004“

Doc. dr. Andrius Vaišnys

„Parlamento studijų“ mokslinis redaktorius

El. paštas: parlamentostudijos@lrs.lt

2004 metais buvo surengta konferencija „Lietuva po Seimo rinkimų 2004“ ir jos pranešimų pagrindu išleistas leidinys^[1]. Pratarinėje išvardijami klausimai, kurie buvo aptariami – pasak knygos sudarytojų – konferencijoje (pavyzdžiui, „kokie Lietuvai buvo Seimo rinkimai 2004?“, „Ar [...] Lietuvoje keičiasi politinio konflikto pagrindas, t.y. ideologines nuostatas keičia ekonominės socialinės?“, „Kokios Lietuvos ir Ukrainos strateginės partnerystės perspektyvos?“ ir kt.). Atsižvelgdami į knygos pavadinimą, turėtumėme tikėtis iš paskelbtos informacijos tam tikrų išvalgų, dabar drįsdami ne tik palyginti, kaip rinkinio publikacijų autoriai gebėjo įvertinti situaciją iš karto po rinkimų su ta padėtimi, kurioje Lietuva „po rinkimų“ yra dabar.

Ko paskelbtuose tyrimuose pasigendu?

Istorinės raidos pamato: yra naivu manyti, jog mes galime tiesiogiai susieti teorinius XX ar juolab XIX amžiaus parlamentų rinkimų kampanijų apibendrinimus su dabartine Lietuva^[2]. Politologai, vertindami Lietuvos politiką, nuoširdžiai parodo, kokius užsienio tyrimų šaltinius jie yra išnaginę, bet tie šaltiniai tik sudaro galimybę perprasti Europos masinės politikos pokyčius. Perkraudami tekstus įvairių demokratijos ekspertų vardais, sukuria teisingą moksliško auro, bet atitolsta nuo nacionalinių, savarankiškai iškeltinų hipotezių ar platesnių teorijų. Kai imame nagrinėti dabartinę Lietuvą visuotinės politinės raidos aspektu, esu tikras, turime ieškoti tvirtesnio nacionalinio pamato priežastims, prielaidoms pagrįsti: knygoje, kaip įprasta mūsų politologams, minimos geros vakarietiškos teorijos, tačiau britų ir amerikiečių ar kitų šalių autorių išvados sudaro tokio pobūdžio straipsniuose perteklinės informacijos įspūdį, nes jos neturi tiesioginio ryšio su naujausią laikų lietuviškos politikos patyrimu.

Lietuvos parlamentarizmo vidaus politikos nagrinėjimui taip pat trūksta įstatymų leidybos aspekto: nors ne viename straipsnyje autoriai pavartoja „teisėkūros“ terminą, bet jis akivaizdžiai turi tik šalutinę reikšmę. O kai atrandi, jog Alvydas Lukošaitis, tikrovėje kaip darbuotojas, pažįstantis Seimą iš vidaus, netikėtai atšainiai parašo, kad „priklausomai nuo laikmečio... skiriasi parlamento vaidmenys (atliekamos funkcijos)“^[3], belieka padaryti išvadą – arba neįvertiname, kad įstatymų leidyba (kad ir kokios kokybės ji būtų) visais laikais yra esminė parlamento funkcija, arba tas paaiškinimas skliaustuose turi tik sustiprinti įspūdį, jog tiesioginę funkciją politologai gali painioti su politinių jėgų, patekusių į Seimą, vaidmeniu valstybėje ir neįvertinti įstatymų leidybos kaip pagrindinio valdymo principo – tai, beje, būdinga ir... rinkėjams.

Tik pabandykite, pavyzdžiui, rasti atsakymą, kaip kito politinė mūsų šalies rinkėjų, vertinančių partijų programas per pastaruosius 14 (dabar – 15) metų, sąmonė? Tokio atsakymo paieškos, neklaidžiojant skaitytojui tarp primenamų užsienio šaltinių, tikrai būtų naudingas, jei būtų pasiekiamas „trumpesniu“ keliu. Algio Krupavičiaus tekstas patvirtina nuomonę, kad iš esmės Lietuvos politiniame gyvenime visuomenei esminį įspūdį daro partijos (ar politinės institucijos) lyderis, bet ne programa, nors autorius kažkodėl įterpia emociją „net“, aptardamas 2004 m. spalio mėn. *Vilmorus* paskelbtų tyrimų rezultata, esą „29,5 proc. respondentų kaip svarbiausią motyvą balsuoti už tam tikrą partiją nurodė jos politinę programą“^[4]. *Net* 29? Pasakyčiau – „tik“, kadangi iš vienos kurios apklausos paskelbtų rezultatų aiškėja, jog daugumai apklaustųjų pasirinkimui rinkimuose lemia lyderis, po to – kiti politikai partijos sąrašė. Kaip matome – vadovo charizma tebeturi lietuviams neginčijamas reikšmes ir dabar. Įsitikinimai, pasaulėžiūra, doroviniai principai nelabai rūpi ir apklausų organizatoriams: tokį įspūdį irgi galima susidaryti perskaičius šios knygos straipsnius. Jų autoriai vadovaujasi tų apklausų rezultatais, kurie neva parengti pagal „patikrintas“ Vakarų tyrinėtojų metodikas. Bet kas Vakaruose „patikrino“ laisvo, sąmoningo politinio pasirinkimo sampratą tarp Lietuvos gyventojų?! Suprantu, jog mūsų apklausų ir tyrimų rengėjų gebėjimas formuluoti klausimynus nacionaliniais ypatumais išsiskiriančiai visuomenei – tai tema, verta atskirų seminarų ar konferencijų. A. Krupavičiaus straipsnyje perskaitome: „Paprasčiausia būtų teigti, kad respondentai nėra pakankamai sąžiningi...“^[5]. Ir tuoj pat jis linkęs įteigti, kad rinkėjas geriausiai susipažįsta su partijų programomis per diskusijas žiniasklaidoje. Ar tikrai programos būna ir buvo svarbiausias diskusijų objektas nacionalinėse televizijose rinkimų kampanijos laikotarpiu, kad ir 2004 metais?

Partijų programos – kaip strateginiai dokumentai yra tikrai įdomūs kūriniai pirmiausia politologams. Kaip jie pasiekia *eilinį rinkėją* – neturiu atsakymo šioje knygoje. Juk svarstydami apie tariamą programų poveikį Lietuvos gyventojams, politologai pripažįsta, kad rinkėjai retai jas studijuoja, taigi ir kokybinės įstatymų leidybos tema metama už diskusijų „ribos“ ne tik rinkimų kampanijų laikotarpiu. Lieka vienas klausimas: tai kaip esminės tezės pasiekia gyventoją ir kodėl rinkėjui programa netampa esminiu kriterijumi? Aptariamasis leidinys yra geras tuo, jog atspindi mūsų politologų išmanymą globalių procesų kontekste, tačiau – kaip galima suprasti – kol kas trūksta dėmesio nagrinėjant rinkėjų gebėjimą derinti savo pažiūras, sampratas, norus. Pagalvokime: tapo įprasta, kad jau šiame amžiuje metai po metų respondentai, prisipažindami, už ką balsuotų „artimiausią sekmadienį“, jei vyktų Seimo rinkimai, daugiausia balsų skiria toms partijoms, kurios jau yra valdžioje – tai yra toms, kurios valdo Lietuvą. Kita vertus, iš skelbiamų apklausų apie pasitikėjimą

institucijomis žinome, jog Seimu pasitiki bene mažiausiai apklausiamų respondentų. Tai ar jie nesugeba susieti prasmingu ryšiu savo pačių atsakymų?! O gal apklausėjai nesuduria lietuviško „galo“ su metodikų „galais“.

Politologai paminėtos problemos iš esmės iki šiol „nepastebi“.

Po praėjusių rinkimų mes dar kartą galime įsitikinti, jog klasikinė „kairės-dešinės“ supratimo teorija Lietuvoje nepritaikoma. Kas iš to, kad knygoje atrandame nuorodų į tradicinius šios teorijos šaltinius, jeigu vertybinės rinkėjų ir politinių partijų orientacijos parodo akivaizdų atotrūkį tarp numanomos ideologijos ir realių sprendimų? Ir tai patvirtina Mindaugo Jurkyno ir Ainės Ramonaitės aptariamas tyrimas^[6], iš kurio aiškėja, kaip Lietuvos rinkėjams sunku perprasti kairumo ar dešinumą turinį, kadangi respondentai jį gali pripildyti tik stereotipiniais „komunizmo“ ar „ištikimybės nepriklausomybei“ požūriais. Pasiiekti pusiausvyrą Lietuvos politikos sistemoje būtų įmanoma, jei politikologų svarstymai pasiektų bent iš dalies ne tik politinius lyderius, bet ir... mokyklas. Štai Marius Gedutis, buvęs Seimo kanceliarijos darbuotojas ir turėjęs irgi gerai pažinti parlamentinį gyvenimą iš vidaus, teigia: „Lietuvos institucinis balansas tarp valstybinių ir vietos savivaldos institucijų šiuo metu geriau suprantamas remiantis racionalistiniu požūriu į valdymą“^[7]. Ši pastaba tinka aptariant ne tik regioninės savivaldos įtaką valstybės valdyme, bet ir „didžiojoje“ politikoje – tada, kai parlamentinėms partijoms ateina metas ir sulipdyti koaliciją, ir ją „išverti“. Racionalių sprendimų pusiausvyrą valdžios išlaikymo labui čia turi esminės reikšmės – netgi ignoruojant jau įgytą rinkėjų pasitikėjimo *skalę* prieš rinkimus.

Konferenciją ir jos turinį atskleidęs leidinys parodo dar vieną nuoseklių politologinių tyrimų trūkumą: jeigu po Seimo rinkimų būtų sumanyta aptarti užsienio politikos kryptį kaitą, strateginės partnerystės aspektus, tai tuomet kitus (tarp jų pirmiausia rinkimų kampanijos programą) niuansus ar temas vertėtų atskirti nuo santykių su Ukraina ir Baltarusija ne tik atskira dalimi, kiek... atskira konferencija. Skaitau pastebėjimą: „2004 m. Seimo rinkimai Lietuvos santykių su Ukraina plėtros prasme svarbūs tik tiek, kiek naujoji Lietuvos vyriausybė sugebės suaktyvinti ir konkretizuoti savo politiką Ukrainos atžvilgiu“, – ši ištraukėlė iš atitinkamai pavadinto straipsnio^[8] nėra taikli, nes toliau straipsnyje atrasime priminimą, kokių ir kaip iki tol VIII Seimas ir Prezidentas parodė iniciatyvų dėl glaudesnio bendradarbiavimo su Ukraina. Vadinas, čia buvo nesunku įžvelgti, jog nuo atitinkamų politinių jėgų valios tie veiksmai galėjo būti tęsiami. Taip ir nutiko: IX Seimo Pirmininkas Artūras Paulauskas paskatino dar išplėsti ryšius su Ukraina^[9]. Kitaip tarus, ne visi politiniai sprendimai – tik Ministrų kabineto rankose. Kita vertus, šis straipsnis bent jau atskleidžia po rinkimų susiformavusių politinių jėgų įtaką nacionalinės užsienio politikos raidai ir dėl to pagal knygos temą yra tinkamas, nors apskritai visas skyrius per siauras apimtimi, kadangi skambiai pavadintas „Seimo rinkimai ir naujieji užsienio politikos uždaviniai“. Jo apžvalgoje atrasime ir vėl tą karčią nuoskaudėlę: „Lietuva, būdama maža valstybė...“^[10] Kaip čia mes šiam regione vis neužaugam bent intelektualia prasme? Taigi nenuostabu, kad autorius apžvalgos pabaigoje daro pirmą išvadą: „Naujoji Lietuvos užsienio politika savo dvasia yra ne tiek radikaliai nauja politika, kiek aktyvios politikos tęstinumas kokybiškai naujame lygmenyje“^[11]. Suprask, kad nori – kaip nori, vadovaudamasis geriausia lietuvių politologijos frazeologija. Bet trečioji išvada yra nuostabiai svarbi ir galėjo būti tiesiog stambiai išryškinta: „didžiausi pavojai aktyvios politikos vykdymui bei tapimui regiono lydere glūdi Lietuvos išorėje – naujosios užsienio politikos „objektuose“ (naujose Europos Sąjungos rytinėse kaimynėse).“^[12] Taigi šis įspėjimas vertas tiesiog naujos konferencijos ir atskiros knygos. Ir verta vėl pagalvoti apie Ukrainą (o dabar, 2005-aisiais – jau ir Užkaukazę!): kas vyksta, quo vadis, Lietuva? Be jokios abejonės, ryšiai su Ukraina reikalingi ir įdomūs aptarti, bet skaitant paminėtą straipsnį norėjos perprasti to aptarimo tikslą (kaip ir bet kuriuo kitu atveju mokslinėje publikacijoje) ir suprasti, kokia keliama hipotezė: kodėl staiga prireikė atsigręžti į Rytus ar tiesiog būtina atsigręžti į Rytus? Nesunku pajusti, kad autorė net apgailestauja, jog iki 2004 m. Užsienio reikalų ministerija buvo numačiusi per mažai lėšų darbams su Ukraina plėtoti.

Pagaliau – leidžiu sau pastebėti paraštėje – ar visa tai tikrai... *nauja*? Ar tik nebus *kažkada* vienoje didelėje kunigaikštystėje tokia politika vedama Juodosios jūros link? Ir kuo tai baigėsi – istoriniai šaltiniai trykšte trykšta. O jau buvau manęs, kad tikrai „baigėsi“. Mat „strateginės partnerystės“ tema – kol jos turinys griežtai neapibrėžtas atskirai kaip reikšminė sąvoka – iš tikrųjų yra atskiras dalykas, reikalingas mokslinių tyrinėjimų.

Paėmęs šią knygą, joje aptinki būdingą lietuviškoms konferencijoms braižą: vienas ar kitas mokslininkas pasiūlo jam tinkančias ir patinkančias temas, kurios vėliau (išskyrus pavadinimus) visai nepagrindžia renginio arba knygos vientisumo. Kaip minėjau, išskirti leidinyje skyrių apie *naują* Lietuvos užsienio politiką nepakanka, kad būtų galima rimtai pagrįsti sudėtų straipsnių tinkamumą. Kam turėtų šauti į galvą šiame leidinyje ieškoti rinkimų ar referendumo Baltarusijoje aptarimo?! Tai vertingas darbas^[13], bet sudarytojo klaida yra sudėti į leidinį tai, kas iš esmės sugriauna knygos koncepciją. O gal jos, griežtai apibrėžtos, organizatoriai ir neturėjo? Net pagal apimtį sudėjus skirtingas temas kartu ir bandant „pritempti“ po rinkimų susiklosčiusios padėties link, atrodo nesolidu. Tuo noriu pasakyti, kad išplito pomėgis kiekvieną konferenciją palydėti leidiniu, bet būtų gera tą daryti kiekvienu atveju gerai: matyt, knyga, kaip ir konferencija, turėjo turėti griežčiau apibrėžtą teminę erdvę ir koncepciją. Iš pranešimų rengiant straipsnius vertėtų tikslinti sakinius, kaip antai: „*ši savaitgalį* vyksiančių“^[14]. Juk knyga turi daug svarbios informacijos, vertos susipažinti.

Naudingos yra ir tos dalys, kurios padeda susidaryti įvaizdį apie rinkimų kampanijos ypatybes (pavyzdžiui, prieduose – Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto, Lietuvos laisvosios rinkos

instituto ir Pilielinės visuomenės instituto projektas „Piliečių pasirinkimas 2004“, o taip pat priedai apie partijų programas).

Recenzijos autorius turi priekaištų redaktorei stilistei (antai, kaip galėjo praslysti pro profesionalaus stilisto akis: „kanalai tampa ypatingai įvairūs, kas leidžia“, „tuo būdu...“, „antra vertus“, „siekiant išspręsti“, „požymių, bylojančių...“, „Žinia, Lietuvoje (...) galima suskaičiuoti ...“ ir kt.; viename tekste yra „proc.“, kitame – %, ir pan.). Esu tikras, kad taisyklinga kalba mūsų politikoje tiek pat svarbi, kaip ir teisinga kalba.

---

[1] *Lietuva po Seimo rinkimų 2004*: straipsnių rinkinys. Sudarė Jankauskas, A. Vilnius; Kaunas, 2004. – 256 p.

[2] Krupavičius, A. Partijų programos ir vertybės 2004 m. Seimo rinkimuose. *Lietuva po Seimo rinkimų 2004*. Vilnius; Kaunas, 2004, p. 11–12.

[3] *Ten pat*, p. 110.

[4] *Ten pat*, p. 14.

[5] *Ten pat*, p.15

[6] Jurkynas, M., Ramonaitė, A. Kairė ir dešinė Lietuvoje. *Ten pat*, p. 83–85.

[7] Gedutis, M. Politinių partijų nuostatos Seimo rinkimuose 2004 m. *Ten pat*, p. 47.

[8] Šarūnienė, Ž. 2004 m. Seimo rinkimai Lietuvoje ir Prezidento – Ukrainoje: „strateginės“ šalių partnerystės perspektyvos. *Ten pat*, p. 123.

[9] A. Paulauskui koordinuojant, 2005 m. rugsėjo mėn. Kijeve surengtas Šiaurės ir Baltijos valstybių parlamentų pirmininkų susitikimas.

[10] Daniliauskas, J. Naujoji Lietuvos užsienio politika. *Lietuva po Seimo rinkimų 2004*. Vilnius; Kaunas, 2004, p. 119.

[11] *Ten pat*, p. 121.

[12] *Ten pat*, p. 121.

[13] Laurinavičiūtė, M., Dambrauskaitė, Ž., Vileita, V. Rinkimai ir referendumas Baltarusijoje. *Ten pat*, p. 141.

[14] *Ten pat*, p. 120.